MAGYAR IRODALMI HÍRLEVÉL

A DIKTÁTOR. KECSKEMÉT FÉNYKORA
Jókai Mór: Székely asszony
Siklósi András: Országos temetőben
November 13. a magyar nyelv napja
Lakatos Demeter emlékest Csíkszeredában
HELTAI JENŐ : Szabadság

Rabindranath Tagore:
Áldozati énekek

Kisszőlősi Szánthó Lóránt : Őszhó

2011 november **hatvanegyedik megjelenés**

A beszélő köntös

HETEDIK FEJEZET
A DIKTÁTOR. KECSKEMÉT FÉNYKORA

Lestyák a szárnyéknál maradt, és azon töprengett, mihez fogjon, merre menjen. Nehéz fejében szétfolytak a gondolatok, mint a megolvadt ólom, tagjait zsibbasztó lankadtság fogta el, lelkét az önvád diribdarabra tépdelé: »Rosszul cselekedtem, önző gyávaság volt.«

Kínos nyugtalanság tövisekkel szurkálta. Sötéten nézett maga elé. Merre viszen most az én utam?...

Szétfoszlott kissé a köd, s megcsillant nem messze az óriási fénylő szem, a Csalános tava. Mintha hunyorgatva hívogatná: »Gyere Lestyák Mihály, legokosabb lesz, ha ide fekszel, ezüst takaróval takarózol, puha homokvánkoson álmodol!... Ez a legegyenesebb út!«

Néhány lépést tett a tó felé, de egy pöszmétebokor volt útjában, a legmagasabb fa az egész környéken; vékony gallyacskáit belepték a kicsi hópillangók: meg se látta, fölbukott benne.

És amint odaütődék füle ebben a keserű pillanatban az »édesanya« testéhez, egyszerre hallotta, érezte, hogy az messze innen megdobban, ezer lópatkónak tompa dübörgése hallik, és nagy suhogás kél a levegőben.

Összerázkódott. »Jaj, jönnek a tatárok a város ellen!«

De pszt, a dobogás mintha távolodnék, egyre halkabb-halkabb, majd elenyész bágyadó morajban. Csupán egyetlen ló közeledik erre. Kop, top! Igen, csak egy ló ez. Teremtő istenem, a Cinna ül rajta.

Lestyák felszökött, le se törölte ruhájáról a mocskot, eleibe futott lázas lihegéssel.

- Itt vagy? Nincsen bajod? Igazán itt vagy! Mi történt?

Cinna vidáman mosolygott. Mielőtt felelne, lányos pajkossággal hősiesre fújta fel arcocskáját:

- Hát az történt, jelentem alássan, hogy elkergettem a tatár sereget. Takarodnak immár lóhalálban.

- Ne beszélj!

Ami azt jelentette: »beszélj kérlek, beszélj!«

Beszélt is, de előbb megsimogatta nyájasan, szeretettel, tekintetének fényes zománcával a behavazott zöld kaftányt.

- Megér ez a gúnyácska valamit, Lestyák Mihály uram.

- Hogy-hogy?

- Mihelyest meglátta rajtam Olaj bég, leszállt a lováról, megcsókolta a szegélyét háromszor, és azt kérdezte nagy alázattal, mit parancsolok. Én azt parancsoltam, hogy pusztuljanak el íziben. Szót fogadtak, elpusztultak.

Lestyák Mihálynak nyitva maradt a szája.

- Lehetséges-e? Olyan varázsereje volna?

- Így történt szórul-szóra. De nincs idő a sok beszédre, itt a kaftánya, vegye fel, itt a lova, üljön rá. Én majd a másik úton sietek el.

- Teringette, hisz ez igazi csoda! - ujjongott Mihály, nem bírva kibontakozni az ámulatból. - Hisz akkor ez a kaftány roppant kincs!

- Meghiszem azt. De siessen kérem, mert jönni találnak. Mintha látnék is fekete, mozgó szekereket a város felől.

Mihály homloka elborult:

- Igaz, Cinna, ne szólj ám erről senkinek! Köszönöm, amit cselekedtél. Majd beszélek veled későbben... ma még. Igen, beszélek veled, Cinna.

- Jó, jó - hagyta rá a fürge legényke, csakhamar eltűnve a »Szoknyás fa« dűlő felé.

Lestyák a rendes úton ment. Csakugyan szemben találta a nagy szekérsort; hozták a kenyeret, fát, a szikrai Marci az ökröket hajtotta nagy káromkodva. A szekerek előtt szép hóka lovon az egyik triumvir, Holéczi Sámuel uram lovagolt, az oldalán függő sárga bőrtáskában hozván a »nervus rerum«-ot. Az meg ott az egyik szekéren, a szép ropogósra pirított cipók tetejében bizisten Fábiánné asszonyom; kíváncsiságból ült fel »kutyafejű tatárt látni«, mellette pediglen az aranyos szájú Fekete Pál kuksol, egy bolhabetűs írást habzsolva pislogó nyúlszemeivel.

- Ni, ni, Lestyák Mihály - hüledezének a kecskemétiek. - A másvilágról jön.

Holéczi Sámuel, aki nem volt haragosa Lestyáknak valami nagyon (mert a lutheránusok mind összecsengnek), de meg kíváncsi is volt, még pedig nagyon, nyájasan kérdezte:

- Ugye a lelke az, amice, nem maga?

- Magam vagyok az a lelkem nélkül - dünnyögte kesernyésen Mihály. (Ki tudja, mire gondolt?) - Hát kegyelmetek hová mennek?

- Vendég van a határon - kedélyeskedék a triumvir -, viszünk neki szegénynek egy kis kollációt. (A nemzetes úr nagyon jóhumorú ember volt.)

- Azt ugyan nehéz lesz utolérni.

- Ugyan?

- A harmadik határban jár azóta. Búcsú nélkül ment el a vendég.

- Csak tán nem! - selypített közbe Fábiánné.

- Kár - sopánkodott Fekete uram -, ritka szép beszédet mulasztott el a bég.

Lestyák elbeszélte a kaftány-dolgot, amitől egyszerre máj- és tüdőszínű lett a Holéczi Sámuel uram ábrázata.

- Nagy eset - dünnyögte kelletlenül vakarva pisze orrát -, hm, ilyen tán a világ eleje óta se történt.

De csak egy percig maradt zavarban, kitanult ravasz róka volt, gyorsan tudott felugrani a helyzet magaslatára.

- Hej szekeresek, hej emberek, forduljatok, igazodjatok visszafelé. Nagy nap virradt fel Kecskemétre!

Majd leperdült a lováról, és így szólt tiszteletteljes hangon:

- Üljön fel a lovamra, Lestyák Mihály uram. Nem hagyhatom azon a gebén szégyenszemre.

- Jó ez nekem. Köszönöm. Ha három triumvir ültetett rá, egy le nem szállíthat róla.

- Akkor hát kegyelmed üljön fel, Fekete uram, hírt adni a városba a történtekről.

Kapott az alkalmon a »város Cicerója«, kipótolni dúsan az elmaradt szereplést.

- Megyek, hogyne mennék! Öröm ülni egy ilyen szép állaton. De adjanak hozzá valami ostort is, mert sarkantyúm nincsen.

Nem sok ostor kellett a tüzes »Sármány«-nak, úgy elnyargalt a nagy szónokkal, mint a mesebeli csikók, akik izzó parazsat kapnak a tarisznyába abraknak.

Tajtékzott, füstölgött, maga Fekete uram is csurom víz volt, mikor a piacra beért, hol az álldogáló és egyre gyűlő népnek nagy lelkendezve, szónoki szironnyal kitulipánozva hirdeté az Úr különös kegyelmét, mellyel a várost elárasztá; hogy egy lelketlen ruhadarab mintegy megszólalt, s elkergette a dúló ellenséget határainkról. Csoda történt. Kecskemét érdemes polgárai, húzzátok meg a harangokat. A kapzsi Olaj bég leborult a földre, és megcsókolta Lestyák Mihály uramon a köntöst, háromszor, alázatosan, összegörnyedve kérdvén: »Mit parancsolsz, Kecskemét város követje?« Mire Lestyák Mihály uram fölemelé fejét, s miként a bölcs és tiszteletre méltó Seneca (ki ne hallotta volna hírét?) imigyen felelt: »Ne háborítsátok köreimet - azaz takarodjatok innen!«

- Nem bizonyos ám, hogy azt Seneca mondta! - süvített közbe a református prédikátor, nagytiszteletű Mokros Ézsaiás uram.

Fekete Pál nem engedte magát megzavarni:

- De az meg bizonyos, hogy jönnek vissza a kenyeres szekerek, az ökrök, a pénzes tarisznya, a triumvir és Lestyák Mihály.

Nagy örömrivalgás viharzott fel. Mint a futó tűz terjedt a csoda híre, utcáról-utcára, házról-házra hömpölygette az idegizgató álmélkodás. Az elbukott, gyűlölt szenátorok újra kijöttek a napfényre; a nép közé. Porosznokit megéljenezték, az öreg Inokainak kalapemelve nyitottak utat mindenütt. Kriston Ferenc uramat ellenben élénk zsivajjal kívánták hallani. Nem is vonogatózott őkegyelme sokáig, felállt egy káposztás hordóra a piacon, csupán ezeket mondván:

- Igazságot kérek tőletek annak a lángeszű ifjúnak, aki ezt a nagy napot kivívta.

- Igazságot! - visszhangzott ezer torokból.

Hullámzott a lakosság, mint egy folyton dagadó folyam. Zsibongás, élet lüktetett mindenfelé - férfiak, asszonyok élénk gesztusokkal adták tovább az érkezőknek Fekete Pál uram nyomán a »beszélő köntös« csodáját. Persze, hogy mindenik varrt még rá egy kis hímet.

Hatalmas lendületet, szíveket rezegtető lelkesedést szíttak be az emberek az éljenzéstől meghasadozott levegőből. Mindenki sürgött, mozgott, mindenki mást kiabált, de mindenki egyet gondolt. Szép feslő bimbókat, csemete-lányokat öltöztettek talpig fejérbe az asszonyok, érdemes polgárok rohantak a város istállójába, befogni a híres négy fekete csődört. (Hamar, pántlikát a sörényeik közé.) Öreg emberek cipelték a mozsarakat a piacra, útközben előkeresvén a »Három almánál« a tűzmestert (jöjjön, kend, Hupka uram, ha istent ösmer. - »Csak még egy kortyot!« - rimánkodott Hupka). Tiszteletes Molitorisz Péter uram, a lutheránus lelkész maga mászott fel a Szent Miklós-toronyba, hogy alkalmas percben meglódítsa a harangokat. A házfedelek lyukain kibújtak imitt-amott a zászlónyelekről azok a lelket csiklandozó, kígyózva röpkedő, hármas színű szárnyak. Bizony fakók már egy kicsinyég; a nagyságos Bethlen idejéből valók. Azóta nem is igen virágzottak a kecskeméti házfedelek.

A tizenegy bukott szenátor is mind magára rángatta egy félóra alatt sebtiben az ezüstgombos mentét, felkötötte a csörömpölő kardot, s immár ott állanak félkaréjban a tanácsház kapujánál. Sokkal nehezebb feladat jutott azonban Fekete Pál uramnak (amiből nyilván kitetszik, hogy nem egyenlő feladatok zúdulnak a közélet férfiainak vállaira), az egész kéziratot át kellett hirtelen idomítania; a »Hatalmas bég« megszólítást kitörülvén, odaírni »Dicső hazafi!« Az »Eljöttünk hozzád« helyett »Visszajöttél hozzánk« stb. - (Mindegy, nagyon szép lesz az mégis!)

Bár hevenyészve volt, minden pompásan ment, csak éppen a díszkocsi késett el, de a tarackok idején dördültek meg, ünnepiesen zúgtak a harangok, s amint feltűnt Lestyák alakja, tomboló rivalgás ömlött az utcákon, mint a lavina, amerre ment, egész a városház kapujáig. Ott leszállt, meghallgatta a Fekete Pál uram orációját, egy mosolygó pillantást vetett a fehér ruhás leánypalántákra, kezet fogott a volt szenátorokkal (Porosznoki uramat megölelte) - akkor aztán őt is fölkapták, vitték, vitték, és ahol végre letették, az az elnöki hely a tanácsterem zöld asztalánál.

Mihelyt kissé lecsillapult a zaj (mert tömve volt a nagyterem a város előkelőivel), szót emelt a hófejű Puszta Máté, s gyönge, darázsdongású hangon emelvén ki a Lestyák Mihály érdemeit, e felkiáltással végzé:

- Válasszuk meg Kecskemét örökös főbírájának!

Rengett a fal az éljenektől, percekig tartott, míg Permete Gáspár megértetheté magát, dacára annak, hogy erősen ütögette a mellét, és hadonászva integetett, hogy nagyon érdekeset akar mondani.

- Én, Permete Gáspár pedig, aki egy szólásommal buktattam meg ezt az elöljáróságot ezelőtt tizenkét héttel, azt mondom, megtudván a megtudandókat, hogy neki még az örökös főbíróság is kurta idő.

- A holta után csak nem prezideálhat - kottyant bele Zeke Gerzson uram.

- De igenis, mondjuk ki és iktassuk protokollumba, hogy valamiképpen az isten kegyelméből dicsőségesen uralkodó Habsburg-famíliára száll firól-fira elsőszülöttek líneáján a szentséges magyar korona, azonképpen szálljon a Lestyák uraim fiivadékaira a főbírói pálca.

Zeke Gerzson: Egy kis különbség van a kettő között!

Permete Gáspár: (dühösen) Nincs!

Zeke Gerzson: A korona aranyból van, a bírói pálca somfából.

E kis összezördülést a Cegléd utcai Deák János szakítá félbe, általánosan elismert bölcs ember.

- Zeke uramnak van igaza, mert a korona a gyenge főn is erősen fénylik, de a somfabot a gyenge kézben gyengén üt. A somfabotot ennélfogva nem lehet odanyomni látatlanban az utódok kezébe. De máskülönben sem illendő e nagy napot ilyen feleselésekkel zavarni. Maradjunk a tiszteletre méltó komolyság mezsgyéjén, és sorba menjünk a dolgokon, mert senki sem köszöni meg, ha olyan székkel kínáljuk, ahol még ül valaki. Mindenekelőtt mondja ki tehát a gyűlés, hogy a triumvirátus, mely úgyis csak ideiglenes volt, megszűnik.

- Maguktól szöktek meg! Egy sincs itt! - hangzott jobbról-balról.

- Ennekutána válasszák meg kegyelmetek újból a régi szenátorokat, és akkor iktassuk aztán jegyzőkönyvbe a Lestyák Mihály holtiglani főbíróságát.

Mondani sem kell tán, hogy minden így történt. A főbíró, ki olyan méltóságteljesen ült ott, mint egy dinaszta, hidegen biccentett köszönetet a fejével.

Arca halovány volt, de bezzeg vörös lett, mint a skarlátposztó, amint kiáltozni kezdék:

- Halljuk a köntös-esetet! Halljuk tőle magától!

Kellemetlenül izgett-mozgott székén. Mintha a nyeldeklőjét szorítaná össze láthatatlan vaskéz. Elmondani az Olaj béggel történt jelenetet, százaknak... Egy olyan jelenetet, amit nem élt át, amit nem látott. Hazudni a város színe előtt. Oh, de nagy hiba volt el nem mennie a táborba. Az ördög hozta útjába azt a leányt. S ha már el nem ment, jobb lett volna bevallani. Most már lehetetlen, lehetetlen...

Mennél nagyobb volt a dicsősége, annál kínosabban marcangolta lelkét a tudat, hogy ezt egyszerre szétfújhatja egy váratlan szellő. Hiszen a Midász nagy fülei is kisültek. Úgy tűnt föl előtte e dicsőség, mintha lopná, nem tudott neki örülni, pedig rászolgált, akármi történjék is, ő szerezte a kaftányt. És mégis, mégis a magas támlájú főbírói karszék mögött ott lebegett, rezgett egy alkalmatlan árnyék.

- Halljuk! Halljuk! - hangzott egyre élénkebben, követelőbben.

Nem volt menekülés.

Zavartan húzta le a kaftányt magáról, és leteríté a zöld asztalra. Íme, Kecskemét drága kincse!

Aztán akadozva beszélte el szegről-végről még egyszer a kaftány csodálatos szereplését.

Lázas örömkitörések tarkították előadását, mindenki ujjongott, csak egy összeesett alak sírdogált csendesen a hátulsó padban.

A hatalmas főbíró, immár »Kecskemét diktátora«, fölkelt, odament a zokogó emberhez, kézen fogta:

- És most menjünk, édesapám. Meg akarok otthon egy kicsit pihenni.

A kopjás kis kapuban már ott leselkedett az Erzsi leány, meg a Laci legény. A forgácsfánk kisült, és a csipetkés tyúkpörkölt elérte a tökéletességet, a malac pedig már ki is hűlt; éppen jó, hogy jönnek.

- De nem is mondtam, édes fiam, persze mikor beszélhettem volna veled, hogy legénnyel dolgozom, azaz, hogy most már ketten nem dolgozunk.

A főbíró közömbös arcot vágott.

- Az a fiatal gyerek ott?

- Akkor kellett fogadnom, mikor interveniálni mentem Budára a basához. Mert én tettelek téged főbíróvá, Misi, tudd meg azt. (Az öreg szeme büszke zöldes fényt lövellt.) Az öreg Lestyák legény a talpán, hé... A lurkó, mondom, szükséges volt a mesterséghez, ámbár nemigen veszem észre, hogy csak egy szalmát is keresztbe tett azóta. Még nem volt időm kipróbálni, mit tud. Eddig én csináltam a politikát. Ne nevess, Misi, mert megharagszom. Ezentúl majd te csinálod. Nagyszerű vér ez a Lestyák-vér. De ni, itthon vagyunk már.

A szülői hajlék de édes olyankor, ha sokáig nem látja az ember. Kedélyesen pipázik a kürtő, vígan integetnek a vén körtefa megőszült gallyai, künn az udvaron elébe ugrik a Bodri, bent a szobában ráugrik a Cirmos, nevetnek a mázas korsók, ismerős cseréptálak a falon, a bútorok mesélni kezdenek, ropog a tűz a nagy kályhában, s lángsávot vet a barna ajtó aljára, mintha széles aranypánt lenne rajta.

Az öreg felsóhajt:

- Szegény édesanyád, ha feltámaszthatnám erre az egy napra.

Behozzák az ételt, annak a biztató párája nyájasan kóválygó a szülői asztal felett, sürög-forog Erzsi meg a Laci legény; más tányért, élesebb kést. »Szaladj, fiam, a pincébe, de itt legyen az egyik lábad!«

- Te meg ülj le, fiacskám, mert tudom, éhes vagy, lecsigázott az a rabkoszt. Ámbár iszen én sem ettem azóta. Azelőtt a nagy búbánatom, most meg a nagy öröm miatt. Úgy éltem én Budán, mint a Toldi Miklós lova. No, csakhogy kiszabadítottalak.

- Ibrahim basa derék ember - dohogta a főbíró szórakozottan (idegessé tette a sajátszerű helyzet Cinnával szemben).

- Annyiban, édes fiam, hogy dereka van, mert különben kaján kutya az öreg. Eleinte dühös volt rám, kevés híja, hogy én is nem kerültem hűvösre.

- Miért?

- A cigányleány miatt, ha emlékszel rá. De nem sós tán az a leves? Hozd be a sósbödönt, te Lackó!

Laci úgy remegett, mint egy meglóbázott fűzfavessző.

- Mi bajod, hm! A fiamtól félsz tán, te bolond? Nem harap ám az azért, hogy nagy úr.

- Köszönöm, nem kell a só. Hát a leány végett haragudott Ibrahim?

- Hogy, azt mondja, veletek szökött el, és ameddig vissza nem adjuk, vagy ki nem vallom, hol van, engem is bebörtönöztet; hiába esküdöztem a feszületre, hogy a színét se láttam azóta.

- Azt ugyan nem okosan tette - mormogott a főbíró. - Hát aztán?

- Szerencsére éppen azokban a napokban jött meg a hivatalos tudósítás, hogy a ruháit megtalálták a Tisza partján, később pedig valahol lejjebb a holttestét fogták ki.

- Ah! - szólt közbe a főbíró vidáman. - Meghalt a leány?

- Ah! - szisszent föl a Laci legény, és leejtette a pecsenyés tálat, melyet az imént emelt le a kályháról, hogy az asztalra adja.

A mester indulatosan mordult rá:

- Szurok a markodba, te mafla! Vedd fel, aztán kotródj a szemem elől! - De csakhamar elmosolyodott: »Sok csoda esik ma, a holt malacok is elszaladnak.« (Mert a szép ropogósra sült állat egészen az ágy alá gurult.)

Laci rákvörösen somfordált az ajtó felé.

- Megállj - inté magához a főbíró, s valamit súgott a fülébe. - Most már kimehetsz.

- Kell valami? Inkább az Erzsinek szólnék. Ez ügyetlen - szólt a fiú után tekintve -, nem hiszem, hogy sokat konyítson a szabósághoz.

Mert nagyszerű mesterség az, fiam, fölséges tudomány, az isten alkotásainak kikorrigálása; a rossz derekat kiigazítom, a lejtős vállakba férfiasságot öntök. Valami az, fiacskám (s a vén szabó föllelkesedve borzolta ritkás kender haját). Kár pedig a kamaszért, olyan szelíd, kedves arca van, hogy bízvást lehetne belőle leány is.

- A mai napon semmi sem lehetetlen, édesapám.

- Már az igaz, de egyél abból a pecsenyéből, ne restelld, hogy a földre esett. Van még egy kis forgácsfánk is. Nem szereted a fejét, mi?

- Eszem már, de ked még mindég nem beszélte el a budai út végét.

- Hát mondom, amint megjött a hivatalos tudósítás, jó kedvre szottyant Ibrahim uram, képzelheted, nagyon szorította a szultán; legott küldte fel a haláleset bizonyítékait a padisahhoz, engem pedig magához hívatván, megveregette a vállamat: »Látom - mondá -, hogy igazjáratú emberek vagytok.« (És mi Lestyákok azok is voltunk és vagyunk.) Íme, itt van a fiadat felszabadító parancsolat ingyen. De el ne mondd, kutya, hogy ingyen kaptad, mert megrontasz vele. Így jutottam én a fermánhoz.

- Elhamarkodta egy kicsit.

- Kicsoda? Én?

- Nem. A basa.

- Nem értelek.

- Hát nézzen oda!

A nyitott ajtón kedvesen nevetve, kackiásan himbálózva, belebegett Cinna, a cigányleány; csinos csipkés ingváll volt rajta, piros falú, fekete pettyes karton viganó: az Erzsike ünneplő ruhája.

Az öreg Lestyák hátratántorodék.

- Erős várunk nekünk az isten! - kiáltá rémülten, és a halántékain hideg verejték gyöngyözött. - A cigányleány! Hess, te kísértet!

- Nem kísértet az, édesapám, hanem ő maga.

- Vigyen el az ördög, ha hiszem.

Kopogás hallatszott az ajtón, mintha az ördög jönne a hívó szóra. Nem biz az. Puszta Máté szenátor uram lépett be Fekete Pál és Permete Gáspár kíséretében.

- Isten hozta! Foglaljanak helyet minálunk. Mi járatban vannak kegyelmetek?

- Minket a gyűlés küld a nemzetes uram színe elé.

- Készséggel hallgatjuk meg kegyelmeteket - mondá a főbíró büszke pluráliszban.

Röviden elmondták, a gyűlés mit végzett az ő távozása után: Ágoston uramért követség megy Vácra, ez az egyik (nagyon okosan van); a másik az, hogy a köntöst harminc álló napig közszemlére állítják ki a városházán, megnézheti ingyen boldog, boldogtalan, helybeli, idegen, csak éppen a nagykőrösi ember fizet tíz dénárt. (Ez is igen helyes.)

- De a legfontosabb határozat - folytatá Puszta Máté -, hogy áthozattuk Szent Miklós templomából az ereklyetartó láncos vasládát, abban lesz a kaftány elcsukva éjjelre, azontúl nappal is. A kulcsot ím nemzetes uramnak küldi a gyűlés, hogy vigyázzon rá, mint a két szeme világára, s olyan helyen tartsa, *hova idegen kéz el nem juthat.*

Ezzel átadta a selyemzsinóron lógó kulcsot a főbírónak.

- Engedelmeskedem a közgyűlésnek.

Átvette, felállt, odalépett Cinnához, és a nyakába akasztotta.

- Rejtsd el a kebledre, Cinna.

Cinna fülig pirult, s fejéről egy önkéntelen mozdulattal csúsztatta lejjebb a piros olajos kendőt a szemeire; persze, emiatt aztán előbukkant hátul a fiús csitri haja.

Puszta Máté uram az ablak felé fordulva ingatta nagy fejét: »Ez hát az a hely, ahová idegen kéz el nem juthat. Szép leánynak hófehér kebele.«

A szabó élénken kiáltott fel:

- Canis mater! A Laci legény. (A hajáról ösmert rá.)

A főbíró mosolygott:

- Így van ez, apám uram, ha egyszer a csodák elkezdődnek. Krónika lesz ebből is valamikor: hogy lett a szabólegényből *főbíróné.*

A leány arcán, homlokán a megdicsőülés glóriája ragyogott e szóra, de a Mihály tekintetének delejes, lágy simogatását nem bírta tovább kiállani. Azt hitte, meghal a boldogságtól, kezét szívére tapasztva rohant ki.

A szabó felugrott mérgesen, mint egy hörcsög.

- Micsoda ármányos játékot űztél velem? Ha nem volnál most Kecskemét város főbírája, mondanék valamit. Ezer szerencséd Miska, ezer szerencséd. S mit jelentsenek furcsa szavaid? Mit akarsz elkövetni?

- Elveszem feleségül.

- Te, Kecskemét örökös főbírája?

- Miért ne?

Az öreg búsan horgasztotta le fejét.

- A budai basa mind a kettőnket megölet, ha megtudja.

- A basa ellen is véd a köntös. Különben Cinnát nem keresik többé, ha egyszer belenyugodtak, hogy a Tiszába veszett.

- Majd akad, aki besúgja. De szóljanak már kedtek is, az isten áldja meg, beszéljék le, ne álljanak itt, mint három fadarab.

Erre az ösztökélésre Permete Gáspár csakugyan megszólalt, hogy a nemzetes főbíró uram a város leggazdagabb leányaiból választhatna, minden ujjára tizenötöt, de hogy ez az alacsony származás mégse konveniál az ő nagy rangjához.

- Beszéd ez csak - szólt Mihály nevetve. - Hátha Cinna az egyiptomi királyoktól származik?

- Azt egy kicsit nehéz volna bebizonyítani főbíró uramnak.

- Éppen olyan nehéz, mint kegyelmednek az ellenkezőt, hogy nem az egyiptomi királyoktól származik.

Permete is nevetett, Puszta Máté is; mert Puszta Mátének az volt a nézete: »Tudja a főbíró, mit miért tesz. Nem kell abba beleszólni.«

Fekete Pál azonban a szellemi oldalát vette a dolognak:

- Egy főbíróné nem lehet akárki, írásban, olvasásban jártas, minden dolgokban verzátus és okos perszónának kell lennie.

- Ej - felelte Lestyák Mihály bosszúsan -, azt mondja a tiszteletre méltó Seneca: az asszonynak elég, ha annyit tud, hogy: ha rácsorog az eső, be kell menni az eresz alá.

- Itt ugyan hiába beszélünk - vonogatta a vállait Permete uram, s csendes jó estét kívánva, kihúzta a többieket a szobából.

Útközben a három úr három irányban szórta el a Cinna leány regényét. Mondták is mindenütt ma este a tereferélő asszonyok:

- Valami varázslatot tett vele, valamit kevert az italába, másképp megfoghatatlan. Olyan okos ember, mekkorát botlik, mégis szörnyűség!

De a szapuló asszonyoknál is jobban tetszett az »új esemény« Putnoki Balázsnak. Még azon éjjel útra kelt a budai basához, beárulni, hogy a cigányleány él, elrejtve tartotta Lestyák Mihály, és most feleségül akarja venni. De a budai basával egy kicsit furcsán járt, amint később kisült. Meghallgatta, mondják, figyelmesen, és összeráncolt homlokkal kérdé: »Tehát azt állítod, hogy él?« »Igenis, él.« Intett most a basa a közel álló csausznak: »Vidd ki ezt az embert, üttess a talpára ötven korbácsot, aztán hozd be megint.« Mikor visszahozták, felette nyájas volt Ibrahim: »Nos, még mindég él a leányzó?« »Nem él, dehogy él, kegyelmes basa.« Ibrahim megelégedetten dörzsölte a kezeit: »Tanuld meg, te emberséges ember, akiről én egyszer azt referálom a fölséges szultánnak, hogy nem él, az hatlábnyi mélyen fekszik a föld alatt.«

Így járt az áruló Putnoki; hanem az olyan ordas szerencse is ritkaság, mint a Lestyák Mihályé. Verőfényes pompában sütött rá a nap. Hatalma nőttön-nőtt, tekintélye kifelé is szilárdult. Kecskemét kezdett nagy szerepet játszani.

A köntös egy hadsereggel ért fel, mely féken tartá az ellenséget. Egy hadsereg, amelynek nem kell mondur és muníció, amelynek nem árthat semmi, legfeljebb a molyok.

Bezzeg nem féltek már a kecskemétiek az ellenségtől, sőt inkább nagy kedvteléssel lesték-várták, hogy egy-egy portyázó török sereg beléjök kössön; nagy mulatság volt az a népnek. A főbíró kivonult olyankor pompával a város csődörein; négy hajdú lovagolt előtte, négy utána. A férfiak, nők, gyerekek, néha egész Kecskemét a sereg elé jött élvezni a mámorító jelenetet, amint lehajlanak a török vezérek a köntös-csókolásra, s amint meghajlanak a főbíró előtt: »Uram, mit parancsolsz?«

Legendák röpködtek az országban a beszélő köntösről, mindenféle zagyva toldalékkal, hogy a köntös a veszély idején megszólal és tanácsot ad a bíráknak, ha a beteg megérinti, meggyógyul, ha a hajadon vagy özvegy megcsókolja, férjhez megy. Az okosabbak azt állították, hogy a köntös nem valami különös isten csodája; az az egész, hogy a szultán póklábas aláírásával bele van szőve: »Engedelmeskedjetek e kaftány viselőjének.« Maga Lestyák Mátyás uram, aki műértőleg nézegette meg a világhírű ruhadarabot (mert külső országokban is híre van), nagyon kicsinylőleg nyilatkozott:

- Nincs ezen semmi különös. Ilyet én is varrok, ha nekidűlök.

A kaftány csodaereje bűvös fényt vetett a Lestyák Mihály személyére is. Az ő története, hatalma hasonlóan a legendák színpompázó ruháiba öltözött. Szép csendes estéken őróla mesélgetnek a kunyhókban, száz mértföldre innen. Messze Szeged alatt, míg a halászlegény sajkája lágy csobogással siklik, a szőke habokat hasogatva, ő maga azon mereng: »Vajon mit csinálhat most a kecskeméti főbíró? Arany szalonnát uzsonnál, karbunkulusz késsel...«

A beszélő köntös nemcsak azt mondta az ellenségnek: »Takarodjatok el innen Kecskemétről«, hanem a jóbarátnak és a csengő-pengő körmöci aranyoknak meg azt mondta: »Jertek ide Kecskemétre!« Gazdag emberek, nemes urak ide jöttek lakni kincseikkel a »legbátorságosabb« városba, a szülők ide küldözték legszívesebben fiaikat; akkor jelentek meg Kecskemét utcáin először azok a különféle buksi diákfejek, melyek azóta sem fogytak el onnan; az iskola fölvirágzott, a lakosok mesés gyorsasággal gazdagodának.

Persze, minden jónak van rossz oldala is. A köntös szülte a sok pénzt, a sok pénz szülte a mindenféle pusztai betyárt és haramiát, akik be-betörtek Kecskemétre rabolni. De minden rossznak van jó oldala is, a betyárok miatt kihirdették a statáriumot, s mivelhogy a megye nem mozoghat szabadon, a vérbírósági jog átruháztatott ideiglenesen a kecskeméti magisztrátusra.

Még egy hajszál, és királyi város lesz belőle!

Mikszáth Kálmán

Jókai Mór
Székely asszony

Elhallgattak az ágyúk, elhalt a csatazaj, elhullottak a hősök. Csak a távol égen villogott még valami láng, hallatszott a távol égdörgés, szélsóhajtás. Tán az elhullottak szellemei kezdettek odafenn új, kérlelhetetlen csatát, az ég kapuit védve most azok ellen, kik ellen egy óra előtt a hon határait védték.

Sepsiszentgyörgy kapuja előtt a domboldalban, a temetőben, ott ültek a székely asszonyok, várva-várva nem a csatából megtérő kedveseiket, hanem a győzelem hírét.

Leültek a sírkövekre, a kizöldült sírhalmokra, s hogyha dördülést hallottak, maguk között találgatták: ez a mieink ágyúja,... ez volt mostan Gábor Áron,... emez volt az ellenségé,... s ez rá az ég mennydörgése...

S mikor már nem hallatszott semmi, dobogó szívvel várták, melyik győzött, melyik vesztett.

Székely anyák, székely leányok, menyasszonyok, feleségek egy óhajtást mondtak magukban: hogyha visszajő a kedves, győzelemmel térjen vissza, de ha elveszett a nemzet az eldöntő ütközetben, hírmondó se jöjjön belőle.

A kápolna küszöbén, a szellős kripta ajtajában ősz, hallgatag férfi ül. Vén ember már, nyolcvanéves, szemei világtalanok, két naptalan hold az égen, régóta már csak a lelkével lát.

Ide hozatta ki magát, nem nyughatva szobájában. Ide hozatta ki magát a temetőkertbe. Miért nem ásatott sírt is magának!

Mellette egy nyomorék ül. Egyik keze, egyik lába összezsugorodva. Pedig a szív minden gondolatja ott jár a véres csatatéren. Keserűen mondja magában: »miért nem lehetek én ottan!«

Az alkonyat kétes világánál térdére fektetett bibliából olvas a nyomorék az öreg embernek. Ők az utolsó két férfi a városban, az egyik vak, a másik sánta, a többi elment a harcba.

A nyomorék olvas az Izrael harcairól, nagy, nehéz csatáiról az Isten választott népének, a szép háborúról, hol az Isten ládája mellett, védve, viaskodva, harmincezer férfi vesztette el életét.

- Miért nem lehetek én ottan? - nyöszörg felsóhajtva a nyomorék és tovább olvas:

»És elnyerék az Isten ládáját és Éli két fia is meghala.«

»Elszaladott pedig egy ember a harcból és ruháját megszaggatá és port hinte fejére.«

»És íme Éli ül az útfélen, várakozván, mert az ő szíve nagy rettegésben vala.«

»Mihelyt bejutott a hírmondó a városba, megzendüle az nagy jajkiáltással.«

»Micsoda kiáltás az? kérdi Éli, hallván a kiáltást.«

»Vala pedig Éli kilencvennyolc esztendős és az ő szemei meghomályosodtak.«

A nyomorék nem bírta tovább olvasni, föl talált tekinteni az ősz emberre és szíve elfacsarodott, szemei megteltek könnyel.

- Miért nem olvasod tovább? - kérdé az aggastyán.

- Sötét van, nem látom az írást.

- Nem mondtál igazat. A lemenő nap melegét még érzem arcomon. Miért nem olvasod tovább?

A nyomorék kitörülte szemének felhőit, a könnyeket és olvasott:

»Monda az ember Élinek: a harcból jövök, a harcból szaladtam el.«

»Megfutamodék az Izrael, - a te két fiad is megholt, az Isten ládáját is elnyerték.«

A nyomorék nem bírta tovább tartani magát. Hangos zokogásra fakadt s fejét az aggastyán térdeire hajtva, elrejté arcát kezeibe.

Az ősz nem sürgette, hogy olvasson tovább, hanem behúnyt szemmel folytatá halk hangon a bibliai vers jól ismert végsorait:

»És mikor Éli az Isten ládáját hallá említeni, hátraesék székéből a kapufélen és meghala.«

A temető árka mellett egy ákácnak támaszkodva egy magas némber áll.

Harminchat éves lehet. Vonásai kemények, szigorúak, de még most is szépek.

Az ég egyik oldalán a lemenő nap lángol, a másik oldalán a fergeteg villog. A székely asszony arcát egyfelől a nap búcsúfénye festi tartós aranyszínre, másfelől a villám vet rá elmúló kékzöld világot.

S mentül jobban hanyatlik alá a nap, a villám fénye annál kékebb, annál sápasztóbb a nő arcán.

Kezét szeme elé tartva, a távolba bámul, alakja nem mozdul, mintha kőből volna faragva.

Ez Judit, a székely asszonyok ős példányképe. Egyike azon soha el nem virágzó alakoknak, kik arcuk kifejezését, nagy fekete szemeik ragyogását, sűrű hajfürtjeik hollószínét, szavaik átható csengését s termetök életerős karcsúságát megtartják a késő vénség idejéig, kikben a lélek sem vénül meg, hanem az évekkel megerősödik.

Karcsú, büszke termete körül szép, fiatal, tizenhat éves leányka fűzi karjait, odasimulva hozzá, mint hízelgő folyondár a sugár jegenyéhez.

E leánykát Arankának híják. Szép, kékszemű gyerek, sima szőke hajjal. Arca oly fehér, hogy szinte világít az éjben s alakja oly lenge, hogy tán a fuvallat is elvihetné, mint a repülő virágmagvat.

Azon nőnek fia, kinek kebléhez simult, a szőke leánykának jegyese. Most elment a csatába. Az anya és a menyasszony szemei tán őt keresik az alaktalan távol ködeiben.

- Nem látsz ott egy alakot közelíteni? - kérdi Judit a leánytól, kezével a távolba mutatva.

Aranka még közelebb simul hozzá, hogy a mutatott irányt megláthassa. Feje egészen a nő vállán nyugszik. Még nem lát semmit. A kék szem csillagsugára nem bír magának utat törni odáig a homályban, hová a fekete szem tűzsugára elhat.

Pillanatok múlva láthatóbbá lesz az alak. A leányka arcán szerelmes hajnalpír ömlik el, az anyáén haragos lángvörösség.

- Ez ő, kedvesem - rebegi Aranka, kis kezeit szívére nyomva, mintha csitítani akarná a kis nyugtalant.

- Nincs fegyvere! - kiált eliszonyodva Judit, s elfordítja arcát és szemeit kezével eltakarja.

Oly távolból megismeré a szerelmes vőlegényét, oly távolból meglátja az anya fia gyalázatát.

Tántorogva, tétovázva jött a látott alak az úttalan síkon. Feje búsan csüggött alá, lépései alatt inogni látszott a föld.

Térdei olykor megtörtek alatta. Elesett. Meg-meg fölkelt s végerőlködéssel látszott sietni a város felé.

Majd, hogy észrevette a temető dombjára gyűlt nőket, arra vette útját. Sáros és véres volt, haja lecsüggött arcába.

Ruhája meg volt szaggatva. Kezével egy nagy szakadást mellén nagyon iparkodott elrejteni, hogy senki meg ne lássa.

Mindenki ráismert benne Judit fiára, s a nők körülállták az anyát, amint a fiút arra látták tartani.

A temetőárok az anya és fiú között volt. Ez nem bírt rajta átmenni. Ott lerogyott az árok előtt.

- Hol hagytad fegyveredet? - kiálta rá, előlépve a tömeg közül, kemény, elitélő hangon Judit.

A fiú felelni akart. Akarta mondani, hogy fegyverét ott hagyta ellensége szívében, benne törve, de nem volt ereje szólani, a hang megfagyott ajkán.

- Szólj, elveszett-e a csata?

A fiú némán inte, és fejét lehajtá.

- Vesztél volna te is ottan, ne maradtál volna meg a gyalázat napjaira. Miért jöttél el?

A fiú hallgatott.

- Miért akarod túlélni hazádat? Temetkezni jöttél haza? Kerestél volna sírt magadnak ottan, hol meghalni dicsőség, a csatamezőn. Eredj innen! Ez a temető neked helyet nem ad. A mi halálunkban nem osztozol. Eredj tőlünk. Eltagadd, hogy itt születtél. Élj, vagy halj, de elfelejts bennünket.

A fiú esdő tekintettel nézett szét a nők arcain. Sehol részvét, sehol egy szánakozó vonás. Kereste szemeivel menyasszonyát, lelkének legszebbik reményét, a kis szőke leánykát.

Ott térdelt az anyja lábai előtt, kedves kis fejét elrejté Judit ruhái közt és el akarta titkolni, hogy zokog.

Az ifjú még tétovázott, még várta, hogy valaki tán marasztani fogja. S mikor látta, hogy senki sem szól hozzá, még menyasszonya sem, még az sem marasztja, az sem vigasztalja, felvánszorgott a földről szótlanul, kezével keblén szétszakadt ruháját összetartva, tántorogva, ingó léptekkel neki indult az úttalan avarnak, nem nézett egyszer sem vissza, elvadultan a puszta erdőkbe eltévedt, ott levette kezét elszakadt öltönyéről. Irtózatos seb látszott meg alatta. Valahol a harasztos völgyben eldűlt, vére kifolyott, ott meghalt. Sohasem tudta meg senki.

Jöttek aztán a vesztett csatákból még többen a székely ifjak közül. El-kiűzték őket a székely nők egytől-egyig.

- Keressetek más hont magatoknak, ha ezt meg nem védelmeztétek.

Elátkozták, elhajtották őket a széles világba. Menjenek, amerre látnak.

Székely ifjak elbujdostak. Kimentek idegen hazákba, most is odavannak, nem is jönnek vissza.

Nagy sírása hallatszott a székely asszonyoknak a temetőkertben. Egetverő sírás.

Az ősz ember a kriptaajtóban hallván a sírást, kérdé, mily sírás az?

- Elveszett Székelyország, a te fiaid, a te unokáid mind elhullottak. Gábor Áron is elesett, ágyúi is ott vesztek mind. A vezér is sebben elhullt.

Az ősz ember ezt hallva, kezeit és világtalan szemeit fölemelé az égre: »én Uram, én Istenem!« kiálta s megszünt világtalan lenni, a mennyei napfény megnyilt lelke előtt. Meghalt.

A székely nők felvevék karjaikba az elhunyt aggot, kinek a veszteség híre élte lángját kioltotta, s bevitték őt karjaikon árván maradt városukba, Sepsiszentgyörgybe.

Mankóval ment közöttük elmélázva a nyomorék, s keserűen mondogatta magában:

- Miért nem lehettem én ott? Miért nem veszhettem ott el?

Nem volt már férfi Sepsiszentgyörgyön. A bátrai elhulltak, a gyáváit elhajtották, az utolsót most teszik koporsóba. Az is nyolcvanéves világtalan vak volt.

Csak nők és gyermekek maradtak még a városban.

Özvegy nők és árva gyermekek.

A nyolcvanéves agg koporsója körül ott sírnak az elhagyottak. Isten látja, nem azt a halottat siratják.

Lábtól, a koporsó mellett ül kis zsámolyon a nyomorék. Arcát tenyerébe rejté. Oly rosszul esett neki hallani, hogy a legutolsó férfi meghalt, őt nem tartja senki annak.

Az asszonyok a koporsó körül álltak, tele van az udvar is, mindenki elmegy nézni a halottat. Az utolsó férfi a koporsóban. Akit a legvénebbek sem ismertek fiatalnak. Aki meghalt szívszakadásban.

Rokona volt igen sok, tisztelői mind, akik ismerték, unokái és unokafiai száma egész népet tett már és mindazok, akikkel életében jót tett, kiknek bajában támasza, tanácsadója volt, oly sokan valának... Ezeknek nagy része nincsen mostan itten. Kinn feküsznek a csatamezőn, kinn futnak az elátkozott világban. Annyi unokafiú közül csak az egy nyomorék van jelen és azt senki sem tartja férfinak.

Mindenkinek szerette volt, mindenki halottja most, mindenkinek van benne mit siratni. De senkinek annyi, mint Juditnak, a büszke lelkű nőnek és Dávidnak, a nyomoréknak. És csak ők ketten nem sírnak.

Mindkettő feje ég, lángokkal háborog. A tűzhányó hegy oldalából nem fakad patak. Szemeikből könnyek helyett tán inkább szikrák hullanának.

Judit félrehíja a nyomorékot a nősírás közül egy mellékszobába.

Összevont karokkal megáll előtte és beszél.

- Dávid! Szépapád kiterítve fekszik, te ott ülsz a ravatal mellett s egy könnyet sem ejtesz, miről gondolkozol?... Egész éjjel nem aludtál, hallottalak ágyadban forgolódni, nyöszörgeni, miről gondolkozol?...

A nyomorék lesütötte fejét és hallgatott.

- Dávid, ha te ép, erős férfi volnál, ha neked e mankók helyett kardhoz, szuronyhoz szoktak volna kezeid, Dávid, lesütnéd-e fejedet némán, mint most?

A nyomorék felemelte lángoló arcát az asszony tekintetéhez s nagy, fekete szemei oly bátran, oly hősiesen világoltak elő, mintha az erős lélek egy pillanatra elfeledte volna lakháza silányságát.

- És te soha sem leszesz boldog, - folytatá az asszony. - Terád semmi öröm nem vár az életben. Pedig ki tudja, még meddig élhetsz?... De szólj, ha megjelenne a halál előtted legdicsőbb arcával, ragyogóbban, mint a csatamezőn, s azt mondaná: »vesd el mankóidat, vedd a rombolás szereit kezedbe, im én kezedbe adom a világból mindazt, amit szerettél, csinálj magadnak koporsót, csinálj magadnak máglyát belőle, hogy mikor meghalsz, ne maradjon itt utánad semmi, amiért visszagondolj a más világról a földre...«

- Nem értelek.

- Nem akarsz talán... Csak mégis szép az élet ugye? Még a rongyok között, a gyalázat szennyében, a nyomorék testében is szép az élet... Még a mankóért sem kellenek cserébe a szárnyak...

- Ó, ne mondd. Hányszor adtam volna oda a megutált életet az irigylett halálért, - szólt a nyomorék s halkan tevé utána: a dicső halálért.

- S kinek volna dicsőbb halála, mint neked! Egy csatatér felett, hol az elemek maguk is csatáznak, magasan a harckiáltás közepében ott állanál, vérontó angyalául a halálnak, érchangon hirdetve halálos ellenállást mindennek, aki él, s mikor már mindenki elhanyatlott, mikor nincs, aki segítsen többé, kiragadnád az ellen kezéből a biztos győzedelmet, s magaddal vinnéd azt hősiesen meghalni nem a sírba, hanem föl az égbe.

- Ó, tehetném bár! - sóhajta fel a nyomorék. - De mi az én hangom? Mik az én karjaim? Szavam nem hallatszik a harcban. Kezem a győzelmet el nem veszi senkitől.

- Figyelj reám. A győztesek ma vagy holnap városunkba jönnek. De nem leszen itt megpihenésük, nem vár reájuk öröm, nem nyugalom. A házak be lesznek előttük zárva. A fegyverre fegyver lesz a válasz, s ha Sepsiszentgyörgy férfiai el tudtak esni városuk védelmében, asszonyaik nem lesznek hozzájuk méltatlanok. Mi elveszünk, a nőkar gyenge, bár a szív erősebb. Sem fegyverünk, sem erőnk ellenállani, csak akaratunk. A cél úgysem a győzelem, hanem a becsületes halál. Te fel fogsz menni a toronyba. Midőn messziről meglátod jönni az ellenséget, a harangot meghúzod, mi akkor a halottat elvisszük temetni. Sírjánál bevárjuk a nem szeretett vendégeket, s ha erővel akarnak bejönni, akkor jaj nekünk. Minden házat külön fogunk védeni. A kétségbeesés megtanít bennünket harcolni, s ha erőt akarna venni a gyönge szíveken a félelem, a csüggetegség, hallani fogjuk a toronyból a te harangod ércszavait, s új erő fog szállni kebleinkbe. Verni fogod a harangot, míg a csata erőt nem vesz. Akkor találsz ott egy fülkében előre elkészített szurokkoszorúkat, azokat meggyújtod, s ha látod, hogy az ellenség elfoglalta a várost, lehányod azokat a házak tetejére, s visszafoglalod a várost tőle s szikrák özönében, füstnek fellegében fölviszed magaddal a magas mennyországba.

A nyomorék mindig lázasabb reszketéssel hallgatta a rettenetes némber szavait, az utolsó szavaknál kiejté kezéből mankóit, s odarogyott a nő lábaihoz és annak térdeit átölelte és rebegett valami érthetetlen szókat, de ragyogó szemeiből olvasni lehete, hogy lelke már repülni készül a halál képe felé.

- Lesz-e bátorságod?

- Ó, örülni, vigadni fogok! Nem leszek béna, nem leszek nyomorék, hős fogok lenni. Rám gyújtom a toronytetőt, úgy fogom húzni a harangot, s mikor már lángolni fog körüle a város, még akkor is verni fogom a tüzes, izzó harangot és énekelni, míg a láng meg nem emészt: »szolgáidnak testek, akik megölettek, adattak a hollóknak!« - Ordíts kapu! kiálts város! Eljött az Úrnak rettenetes napja!...

És a nyomorék alakja, mintegy szent konvulzióban elkezde erőszakosan reszketni, száraz, elfonnyadt karjai kiterjesztett kezeikkel az égre voltak emelve. Térden állt, mert mankóit elejté. Úgy nézett ki, mintha buzgó megdicsőülésben ihletten imádkoznék.

- Jer velem, - szólt az asszony, felemelve őt a földről. Dávid felvette mankóit, s oly sietve, oly élénken haladott az asszony mellett, mintha nem is a földön járna. Mintha a mankók helyett máris szárnyakat viselne.

Hogy átmentek a halottastermen, odalépett szépapjához, megcsókolá annak hideg arcát, hideg kezeit, s magasztos, túlvilági arccal rebegé: »látjuk egymást nemsokára«.

Judit meghagyta a nőknek, hogy ott maradjanak, míg ő visszajő, maga elment a nyomorékkal, felvezette őt a toronyba. Eddig nem mutatott erővel ment az fel a meredek lépcsőkön, a lélek látszott őt vinni.

Judit megcsókolta a szegény béna homlokát, s azzal otthagyta őt a toronyban.

Dávid kiült a torony ablakába, honnan messzire el lehete látni, s mikor meglátta Juditot, onnan fölülről utána kiáltott.

A nő feltekintett, a béna kihajlott az ablakból s mankóját leveté.

- Nem lesz rá többé szükségem! Bizonyos akarok róla lenni, hogy a kísértet órájában bátran viselem magamat. Azért magamra zártam a torony ajtaját, a kulcsot íme lehajítom.

S levetette a kulcsot a toronyablakból.

És azután a távolba nézett.

Judit a halottasházhoz visszatért.

Ott gyűltek össze Sepsiszentgyörgy asszonyai magukat kisírni. Pedig sírhatott volna mindenki otthon is, halottja volt minden háznak.

Judit megállt közöttük az udvar közepén. Magas, uralkodó termete, átható szemei, hideg, erőteljes arca mutatá, hogy mikor a fiág kihalt, neki kell a fenmaradottak vezérének lenni.

Inte, hogy ne sírjanak. Mindenki elhallgatott.

S azután szólt hozzájok, erős, csengő, reszketéstelen hangon.

- Testvéreim! Sepsiszentgyörgy özvegyi, árvái, halljátok szómat! Isten nehéz kisértetekkel látogatta meg napjainkat. Túl kellett élnünk a nálunknál jobbakat, túl mindent, akit szerettünk. Városunkban nincsen egy ház, mely valakire ne várna, valakire, aki vissza nem jő. Akármeddig éljünk, számunkra öröm nem terem többé. Megagghatunk, megőszülhetünk szomorú lakházainkban, éltünk jobb fele a föld alá van téve. De még ez nem legsúlyosabbika a csapásoknak, mik fejünkre mérvék. Azok helyett, akiket szerettünk, el fognak jönni azok, kik őket megölték. Látni fogjuk őket utcáinkon diadalmas zenével végigvonulni, látni fogjuk őket szobáinkban azon helyen ülve, mely kedveseink után üresen maradt. Az ismert hangok helyett hallani fogjuk az idegen szókat, s arcaitok özvegy bájait érni fogja az idegen kívánó tekintete. De én azon időt nem fogom gyáván megérni. A halál mindent visszaad, amit az élet elvett, s a halált nem veheti el senki, mint az életet. Ha nem tudnám, hogy székely nők közt vagyok, búcsút vennék tőletek, s azt mondanám, egyedül megyek, egyedül cselekszem, egyedül halok meg. De ismerlek benneteket. Ott kell lennetek, ahol én leszek, tennetek azt, amit én, halottjaitokhoz méltóknak lennetek. Most haza fogtok menni, mindenki hordja fel vagyonai legbecsesebbjét háza padlására, kapuit torlaszolja el szekerekkel, csak az ajtók maradjanak nyitva, rakjon tüzet a kandallóban, a gyermekek forraljanak vizet és olajat az üstben. Az első harangszóra mind ide fogtok jönni. A halottat kivisszük a város kapujába, ott az utca végén, a kapu előtt keresztben egy sírt ásunk neki, s ezzel a sírral be lesz zárva a város. Innen élve ki nem megy azontúl senki. Most menjetek, házaitokat elrendezni. Az első harangszóra sietve gyűljetek ide.

Az asszonyok szétoszlottak, egy sem sírt többé. Elfásultan, a kétségbeesés némaságával hazament mind. Tette azt, ami mondva volt, kapuit eltorlaszolta, vizet és olajat forralt, kést köszörült, fejszét élesített. A kis gyermekek sírtak, ríttak a pitvarokban, maguk sem tudták, hogy miért.

Predialó felől a hegyiút kanyarulatában a távolban magas porfelleg oszlopai kezdtek támadozni a Sepsiszentgyörgyre vezető úton közelegve.

A harang megkondult.

Egyetlen harangja volt ez Sepsiszentgyörgynek, a többit mind ágyúnak önték.

Most e harang kondulása jelenté, hogy nem szeretett vendégek jönnek.

- A készülőt húzzák!... A temetésre készülő verset... Kinek temetésére?... Az utolsó férfinak.

- A lélekharangot húzzák!... A halálra készítő csengettyűt... Kinek a halálára?... Az egész városnak.

Sepsiszentgyörgy kapujához két csapat közelget. Egyik kívülről, a másik a városból.

Amazok mind férfiak, fegyveres, kemény vitézek. Emezek mind nők, leányok, gyönge, fegyvertelen népség.

Amazokkal nehéz ágyúk, a halál diadalszekerei jönnek, hat-hat harcméntől vonatva. Ezekkel is egy szekér jő, az is a halál szekere, hat fekete paripától vonatva, a halottas kocsi, rajta a koporsó gyászfátyollal beterítve.

Amazok riadó harczenével közelítnek, bús, méla énekkel ezek, amazok lobogó zászlókkal, emezek lobogó fáklyákkal.

Mindkét csapat a kapu felé tart. Sír van jelölve az úton keresztbe.

- Azelőtt fognak találkozni mind a ketten.

Egy csapat cserkesz lovag közelg a városhoz.

Ruházatjok, arcvonásaik, nyelvök, mind valami eltévedt emlék a rég-rég múlt időkből, - mikor a magyar nép elindult az ismeretlen világba hazát keresni, - üldözte már akkor is a sors, - nem maradhatott régi honában, - milliónként elhagyta szülőföldjét, - itt-amott letelepedett, - a sors viharjai onnan is kizaklatták, - egy rész odább ment, - a másik elmaradt, - messze Volgán túli földön, - a Kaukázus vad bércei mögött, - az elvált testvérek sohasem hallottak egymásról többet, - összekeveredtek a szomszéd fajokkal, - mindenki nagyot változott - s mikor ezredév múlva a világszellem szeszélye ismét összehozza őket, mint ellenség állanak egymással szemben, nem ismernek egymásra többé; de valami fájdalmas sejtés, valami keserű vonzalom lepi meg a találkozókat, s mindkettő elszorulni érzi szívét, ellankadni karját és nem tudja miért?

A csapat vezére egy szép ifjú herceg a Kaukázus vidékéről, napbarnította szép ovál arcához oly jól illik az a kis, sötét bajusz. Ha dolmányt venne magára, senki sem mondaná, hogy nem magyar. De az öltözet is, melyet visel, oly különös hatású; az a piros, körül prémes süveg, a kurta virágos szövetű mellény rövid ujjaival, mely alól hosszabb, más színű kaftán látszik elő hosszú ujjakkal, az a görbe kard, maga a kard felkötésének módja, mind oly emlékeztető valami ismerős tárgyra, valakire, kit tán egykor képben lefestve láttunk s nevét elfeledtük, valami álomképre, mely többször megjelenik, valami regére a távol gyermekkorból. Az ember felsóhajt s úgy fáj, hogy nem tud vele beszélni, hogy nem tudja megkérdeni tőle, mit csinálnak az otthon maradt rokonok? Boldogok-e? Imádják-e még a régi Istent? Szabadok-e még ős pusztáikban, ős bérceik között? Lám, mi nem vagyunk boldogok az új földön. Minket el-elhagyogat a választott Isten. Sokat sírunk, sokat vérzünk, bár ne jöttünk volna ide soha.

Ha meg tudnák érteni szavainkat, s mikor haza mennek, elmondanák otthon, hogy az eltávozott testvérek sorsát nincs mit irigyelni s egy-egy könny, egy sóhaj jutna számunkra, s az unokagyermek megtanulná neveinket kimondani. S aztán alkonyatkor kiülnének a magas sziklákra, kunyhóik küszöbére, melyeket még nemrég oly hősiesen védtek és oly hiába, mint távol rokonaik, kiknek feje fölött a nap leáldozik, s mondanák olyankor: így áldoztak le ők is! - - -

A csapat a város kapujához ér, a nők már akkorra megásták a nagy sírt, keresztben az útban, elzárva vele a kijárást, bezárva a várost.

Mivel lehetne jobban bezárni a várost, mely nem akar magába több lakost fogadni, mint egy sírral, éppen a bejövők útjában?

A lovagok csapatja megáll a temetkezők előtt. A nők énekelnek, bús halotti dalt a halálról, a halál után megboldogultakról, vigasztalásait a sírnak, a túlvilág reményét, az élet semmi voltát; - a nőhang különben is szomorú, a halotti dal reszketve, mint az éjféli óraütés, hangzik el rajta, a zokogás kitölti a hangok időközeit, s belülről a városból a gazdátlan, egyedül maradt házőrzőebek sejtő vonítása hallik.

A lovagcsapat vezetője leszáll harcménjéről, társai is mind leszállnak. Kezeiket összeteszik, fejükről leveszik a csalmát s a sír oldalára állva, áhitattal imádkoznak, buzgón égre emelt szemmel. Ki hinné, hogy az ellenség?

A vezető a végzett ima után közelíteni akar a nőkhöz, kik a sír tulsó oldalán állnak, ekkor egy közülök előlép; Judit az, bátor, hideg tekintetével, s tiltó mozdulattal visszautasítja a közeledőt.

- Ne közelíts! E sír határ köztünk és köztetek. Nincs mit keresnetek e városban. Csak nők és gyermekek lakják ezt, kiknek gyámolait már megöltétek. Ime e sírba most fektetjük az utolsó székely férfit, aki Sepsiszentgyörgyöt lakta. Itten vénült ő meg, szent volt. Nyolcvan évig hagyta élni Isten, hogy vezére, tanácslója legyen az egész városnak, most elhívta őt magához, mert e városnak nincs szüksége életre többé. Csodálatos volt halála, nem kínlódott, mint más ember; a vesztett csata hírére kirepült a lélek belőle. Vak volt tíz esztendő óta, mert, ha nem lett volna az, akkor nem a csata híre ölte volna őt meg, hanem a csaták acélai, mint megölték a többit mind. Sepsiszentgyörgy hölgyei ide fogják őt elásni, a városnak kapujába, éppen a bejárás elé, hogy aki be akar jönni, elborzadva visszatérjen. Lassankint begyöpösödik majd az út s az utasok nem fognak ide találni többé, a város mellett köröskörül megnő az erdő és a fű. Mi pedig egyenkint elhalunk és nem akarjuk, hogy bennünket valaki megsirasson. Élünk gyászban, meghalunk emléktelenül, mint illik özvegyekhez, kiknek férjeik a csatamezőn maradtak. Azért áldott legyen e sír, mely e várost a világból kizárja, és átkozott legyen, aki azt átlépi, éltében és halála után - Amen!

A cserkesz engesztelő arccal szólt ismeretlen szókat a székely hölgyhöz, s a kebléből kivont fehér kendő, mit feltűzött dárdája hegyére, azt látszék mutatni, hogy békét, engesztelést hozott a városnak. Az asszony elérté a jelt, s megtagadva intett.

- Hiába hozod a békét. Amíg itt egy élő lehellet lesz, háború van köztünk és köztetek. Béke nekünk csak a halál. Szomorúság lakik itten. De a szomorúság csak halottainkért él a szívben, rátok nézve gyűlöletnek fészke van ott. Menjetek innen. Nagy a világ, elfértek benne. Nincs tőlünk mit elvennetek. Pihenni sem jöhettek ide. A nyugalom elköltözött e városból örökre. Fényes nappal sírok kísértetei járnak végig az utcán. Kisírt szemű nők, kik kedveseik sírját s a magukét keresik. Boldogtalanok, kiket az őrültség kerget s az öngyilkosság vezet. Menjetek innen.

A cserkesz szívében oly különös visszhangot gerjesztettek az ismeretlen ismerős hangok; elmélázva megállt a sír előtt, dárdája nyelére támaszkodott, szétnézett a gyászos asszonyokon, mintha mind ismerősei volnának, nem tudott nekik mit szólni.

Kötelességgyakorlásban növekedett fel, megszokta a parancsszót latolgatás nélkül teljesíteni, és most nem érzett magában erőt arra, hogy a városba bemenjen, mint ez meg volt neki hagyva.

- Vedd le kopjádnak hegyéről, vedd le azt a fehér kendőt! - kiálta rá az asszony. - Döfd e szívbe fegyveredet, mártsd vérébe azt a fehér kendőt, akkor tűzd fel lobogónak: úgy jöhetsz be városunkba.

- Szíveinken, holttesteinken keresztül! - kiáltának mind egy hanggal az elkeseredett asszonyok s odaveték magukat a cserkesz főnök lova elé; a paripa tombolt és ágaskodott.

És a cserkesz arra gondolt, hogy neki is van otthon édesanyja, akinek szavai oly hasonlóak ez asszonyéhoz és szép húgai s ifjú jegyese, kik szintoly szépek, mint ez ifjú nők lovának lábai előtt, szemeik éppen úgy ragyognak, arcaik oly halványak, hosszúkásak, vonásaik oly szenvedők, termeteik oly délcegek és hajuk olyan fekete, - a szépséges cserkesz nőké, mint e székely nőké itten.

És szíve erőt vett rajta. Félre fordította fejét, hogy az asszonyok ne lássák a szeméből hulló könnyüt, és azután lovát sarkantyúba kapta, egyet inte fehér kendőjével a hátrahagyott gyászos asszonyoknak, azután leborult lova nyakára. Társai utána siettek nyargalva, a dárdák süvöltöttek a légben. A porfelleg elnyelte alakjaikat. Sem a székely hölgyek, sem a cserkesz hölgyek nem látták őt többet.A sereghez visszatérve, haditörvény elé állíták, amiért a parancsot nem teljesíté, s kit a csaták golyója elkerült, megölte a szigorú haditörvény, amiért ellene vétett.

Küldtek ezután keményebb szívű embert az asszonyoktól lakott város ellen. Az letapodtatá lovai patkójával az utca közepére ásott sír dombját, s a zárva talált házajtókat kopjákkal ütteté be erőszakosan.

Fáradságos harca lett ott, a harc dicsősége nélkül, asszonyokkal, gyermekekkel és gazdájukat védő ebekkel. Egyenkint kellett elfoglalnia minden házat. Ujra kezdeni a harcot minden utcán, ablakokból, házhéjáról, kövekkel és forró vízzel küzdött ellene a fanatikus nép.

És a harang egyre kongott. Sikoltás és fegyverzaj közt hallatszott a rémes kongás, kétségbeesésre késztő hangok, mikkel a magas torony - mint egy tömör óriás, aki maga nem mozdulhat - fölülemelkedve az egész városon, népét buzdítani tetszék, s ha olykor szűnt a nagy zaj, hallatszék a vad, rikácsoló ének onnan fölül:

Szolgáidnak testek,
Akik megölettek,
Adattak a hollóknak

Éjszakának idejére küzdetett le az ellenállás. A város kezében volt a hódítóknak, már erősen hallatszott a diadalének, alig-alig az elhalók kiáltása, midőn hirtelen, mintha az égből szállnának alá, ártó tüzek repültek le az alanti házak tetőire, az égő szurokkanócok egy perc alatt felgyujtják a várost, a viharos forgószél segélyül jő a lángoknak, a tüzes zsarátnokot végigfújja a város egyik szélétől a másikig. A láng emelkedik, az ég fedele izzadni látszik tőle, s a fekete füstben a szélkavarta repkedő üszköket mintha láthatlan démonok vinnék eget ostromló csatába.

Az emberkiáltást túlharsogja a vihar tombolása.

De legmagasabban minden lángok között lobog fennen égve a torony teteje, mint egy óriási fáklya és az égő lángtető alatt még mindig hallik a szomorú harangkongás, csatának, tűznek, viharnak és temetésnek hangja. Most egyet hirtelen fordul a szél, a lángokat ismét megfordítja, egy iszonyú roppanás hallik, azután a harang elnémul, talán éppen az esett le.

A két elem ura lett a csatatérnek, a szél és a láng.

Az emberek elfutottak onnan. Csak két ellenséges harckiáltás hallatszik még - a vihar üvöltése és a lángok ropogása.

Mintha léggé olvadt nők szellemei hánynák alá égő szikrák alakjában égnek törekvő lelkeit a harcos férfiaknak, s mentől többet levernek onnan, annál több rohanna utánok a vitatott csillagos hazába.

Miért nem vagyunk mi is ottan!

1850

Országos temetőben

Sokezer éves lázban
állok az elmúlásban
Számig érnek a sírok
Virrasztok Némán sírok
Fojt a temető csöndje
csontvázként csuklom össze
Megrohannak a rémek
és félek félek félek
Mit tehet itt a költő

hol koporsó a bölcső
ahol az ablak lőrés
s a lakodalom dögvész
ahol tilos az álom
s fosztogatnak a vámon
Reménytelen az ének
ahol fázik a lélek

Mint az elhagyott gyermek
olyan béna a nemzet
Ködbe veszett az arca
és hitét rég föladta
Tetőtől-talpig vérzik
s tiporják nyúzzák tépik
Egyre rosszabb a sorsunk
Nem létezünk Csak voltunk
Kiégtünk barbár tűzben
s elsüllyedtünk a bűnben
„Kegyes" hozzánk az Isten:
dúskálhatunk a nincsben
Sárkányfogak közt járunk
s áruló minden társunk

Mikor támadsz föl népem
meddig alszol még tétlen
Le kell győznünk e hordát
vagy széthullik az ország
s leszünk förtelmes szajha
zsiványok birodalma
Szökjetek talpra holtak
betegek megraboltak
Bújjatok elő árvák
vitézek hősök s gyávák
Fogjatok kopját kardot
meg kell vívnunk a harcot
Ütött a végső óra
Lóra magyarok lóra

Siklósi András

November 13. a magyar nyelv napja

Az Országgyűlés 2011. szeptember 26-án egyhangúan, 339 igen szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül november 13-át a magyar nyelv napjává nyilvánította. Ezzel lehetőséget teremt arra, hogy évente egyszer a közfigyelem hivatalosan is ráirányuljon a szellemi-kulturális örökségünk és nemzeti identitásunk alapját jelentő magyar nyelvre.

November 13. – amely a magyart államnyelvvé tevő törvény 1844-es elfogadásának időpontja – ezután alkalmat ad az oktatási, a tudományos és a kulturális intézményeknek, a médiának, az anyanyelvápolással foglalkozó civil szervezeteknek, közösségeknek a magyar nyelv közös megünneplésére, a hagyományőrzéssel, a nyelvvédelemmel és -fejlesztéssel kapcsolatos tudásuk és szándékaik megjelenítésére, kezdeményezések elindítására.

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium az Anyanyelvápolók Szövetségével, a magyar nyelv napját kezdeményező civil szervezettel együttműködve készül az idei ünnepre. A minisztérium eddig is számos, az anyanyelvünk ápolását szolgáló programot támogatott: többek között a Kazinczy-gálát, az Édes anyanyelvünk országos nyelvhasználati versenyt, a Lőrincze-díjat, a Magyar Nyelv Múzeuma rendezvényeit, s emellett az Anyanyelvápolók Szövetségével együtt anyanyelvi pályázatot is hirdetett, amelynek eredményét október 4-én hirdeti ki.(MTI)

Lakatos Demeter emlékest Csíkszeredában

A száz éve született csángó költő Lakatos Demeter tiszteletére emlékestet tartanak pénteken a romániai Csíkszeredában.

A **Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület** péntek este a csíkszeredai Szakszervezetek Művelődési Házának márványtermében tartja meg emlékestjét. Az est vendége **Ferenczes István** költő, **Halász Péter** néprajzkutató, **Csoma Gergely** fotóművész, akik **Lakatos Demeterről** beszélgetnek. Közreműködnek moldvai magyar diákok

Lujzikalagorból, valamint a Csíkszeredában tanuló csángó diákok.
Halász Péter, a kulturális szervezet elnöke Lakatos Demeterről a Székelyhon című székelyudvarhelyi hírportálnak elmondta, hogy az 1911-ben a moldvai Szabófalván született költő magyarul és románul is írt. Első magyar versét **Dsida Jenő** jelentette meg 1935-ben. Az 1974-ben elhunyt költőnek csak halála után, 1986-ban jelent meg önálló verseskötete.
A néprajzkutató, aki az első csángó költőként ismert Lakatos Demeter barátja volt, úgy véli, hogy a csángó költő verseinek értékeihez hozzátartozik, hogy nagyon sok olyan szót hozott vissza a köznyelvbe, melyek még a nyelvújítás előtt léteztek és a moldvai magyar nyelvben megmaradtak.
Lakatos Demeter születésének 100. évfordulója alkalmából emléktáblát is állítottak szülőfalujában, Szabófalván.(MTI)

Lakatos Demeter – Itt a hazám

Itt az ién hazám, mert itt születtem,
Isz szent nekem halálig ez a füld,
Íppen ha szokcor isz itt éheztem,
Szentelem, medzsig temetűbe küld.

Isz azután az ién dzsermekeim
Tovább iélet zászlóját viszik,
Tisztelni fogják a füldet, hiszem,
Mükar itten rothodnak csontjaim.

Itt alusznak nekünk ősapáink,
Hulnap mi is itt kezdünk nyugodni,
Rendre ide kerülnek bú-bajink,
Amit érdemes megbúsulni.

Mük viérvel isz könűvel vizítjük,
Tudni való lesz, mukar lesz meghalni,
Isz fedzsverekvel kezünkbe üreztük,
Sontjainkval kezdjük már hizlalni.

Moszt szűvem mind a láng iérte íg,
Mert szülűfüldem dorsa szeretem,
Isz naprul napra jobbon halálig
Údzs isz, ha itt már szokot szenvedtem.

Itt a hazám isz itt lesz a temetűm,
Itt follyon el viérem, dzset háború lesz,
Isz itt vajan nekem a szeretűm, -
Szídzsen, ha illyen füldet nem tisztelsz.

(Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára – OSzK Fond 402/7)

http://magyar-vers.hu/archives/536

HELTAI JENŐ

(1871 - 1957)

Az induló költő még Reviczky kortársa, a búcsúzó költő 1956 tanúja. Életműve hét évtizedet fog át, és általában mindig népszerű volt, személye szerint még az ellenfelei is szerették. Mosolygó bölcs volt két emberöltőn keresztül: a könnyedség és komolyság, az enyhe irónia és az enyhe szorongás, a kritika és a megbocsátás szellemes egybeötvözője. Sohase legelső, sohase vezér, egészen soha sehová nem tartozó, de mindig jelenlevő, aki nem nyomja rá bélyegét a korára, de láthatatlan zsinórokkal mozgatja az általa elérhető világot.
Még Pesten született, de Budapesten élt és halt meg. Zsidónak született, de keresztényként halt meg. Egyszerre tudta szeretni zsidó hagyományait és a vállalt krisztusi igéket. Haladó polgár volt, aki hal felől bírálta a polgárságot, de nem volt forradalmár. Így azután, leszámítva a dühöngő fasizmus éveit. amikor üldözött volt, minden korszakban otthon érezte magát, és lett általában a jó életérzés kifejezője. De eléggé meglepő módon ez a harmonikus író-költő néhány művében a modern szorongásosságot, a testetlen félelmeket is művészi módon tudta megfogalmazni.
Első versei még diákkorában jelentek meg, és első verseskötete huszonegy éves korában (1892) az egész irodalomban feltűnést keltett. Reviczky hatása keveredett el itt Heine és a francia sanzonok hatásával. A vele szinte egyszerre induló Ignotus szenvedélyessége és Makai Emil érzelmessége mellett az ő költészete nemcsak ironikus, hanem önmagát is kigúnyoló. És ez a felülről néző, magamagát is kívülről látó líra végigvonul egész életművén. S habár igazán csak a pálya elején, majd nagy sokára a pálya végén lesz elsősorban jellemző rá, közben is megmarad költőnek, amikor prózájával és színpadi műveivel aratja sikereit.
A gimnázium után ő is jogásznak indul, de nem végzi be: újságíró lesz, méghozzá hamar népszerű, szellemes újságíró. Közben katona is, tiszti rangig viszi, egy időben még századparancsnok is volt. A katonaéletet is népszerű dalokban örökíti meg. Utána mint riporter, egy jó évtizedre világcsavargó, aki gyönyörűségét találja a változatos tájakban, és gyönyörködtet a róluk fogalmazott híradásokban. Otthonos egész Nyugat-Európában (ha kell, írni is tud németül, franciául és angolul), de még Törökországban is huzamos időt tölt. Máskor meg ott ül a pesti szerkesztőségben, és lelkesen vállal el bármiféle újságírói munkát. Ezekben az időkben formálja ki a maga prózastílusát.
Korai regényeinek tárgya elsősorban a polgárság szélén lézengő bohémek világa: a nagyvárosi senkik, a vidáman nyomorgó művészek, a kedves szélhámosok, s mögöttük az embertelen gazdagok árnyéka. Ezek a humoros regények nemegyszer eljutnak a polgári mocsok kritikájáig, de közben nem idegenek a játékos abszurditásoktól sem. Ezek közé tartozik a vidám-abszurd-álbűnügyi szórakoztató regény klasszikusa: a Jaguár. De ugyanerre a korszakra esnek politikai szatírái, köztük a mondvacsinált Cirillország közügyeivel foglalkozó kitűnő Family Hotel.
Korai regényeivel párhuzamosan keletkeznek novellái. A nagy hagyományú és magas színvonalú magyar novellairodalomban fontos helyük van a tömör, kerekre csiszolt, humorukban is kritikai tartalmú, szabatos Heltai-novelláknak.

Az első világháború előtti másfél évtized annak a jól szerkesztett magyar drámairodalomnak a korszaka, amikor Európa, sőt Amerika számos színpada örömmel kezdi átvenni a budapesti színdarabokat. Egy időben „exportdrámák”-nak hívták vagy gúnyolták ezeket a nem túl mély, de igen hatásos hazai termékeket. **Molnár Ferenc** és **Herczeg Ferenc** a színpad királyai; mellettük Heltai hamarosan a népszerűek közé tartozik.

De abban is jelentékeny szerepe van, hogy a kor nyugati színjátékai eljussanak a budapesti színpadokra és a magyar darabok a külföldi színpadokra. Mint a Színpadi Szerzők Egyesületének évtizedeken keresztüli elnöke, ő volt a magyar irodalom diplomatája. És bármikor bárkinek az érdekében lelkesen fáradozott. Ez az erénye és tehetsége tette azután a két világháború közt jó időre az irodalompolitika egyik főalakjává.

Az első világháború után megváltozik az élete (családi életében is második házasságával minden újrakezdődik). Nem ellensége a forradalmaknak, de nem is forradalmár. **Bródy Sándor**nak ezt se jobbról, se balról nem bocsátották meg — Heltainak jobbról is, balról is elnézték. Haltai is elnézően bírált világéletében, őt is elnézően ítélték meg világéletében. Ezt nem utolsósorban magyarázza személyes szeretetreméltósága és szívélyes segítőkészsége.

De hangja egy időre elkomorul. Most írja azokat a regényeit, amelyekben a szorongásosság kap hangot, amilyen a rejtelmes A 111-es és talán legjelentékenyebb műve, az Álmokháza című igen komor regény, amely a korszak modern nyugati prózatörekvéseihez kapcsolódik. Az Álmokházával Heltai akkor is a magyar regényirodalom egyik fontos fordulóját jelentené, ha soha semmi mást nem írt volna, de ez a mű szinte egyáltalán nem emlékeztet írója életművének egészére: egy kivételesen nyomasztó korszakának sajátos terméke.
A húszas években és a harmincasok elején nemcsak a magyar színpadi szerzők ügyeit intézi, nemcsak kultúrdiplomata, hanem a legnagyobb akkori kiadónak, az Athenaeumnak művészeti igazgatója is: szellemi nagyhatalom, akinek alkalma van számos írót érvényesüléshez segíteni. Teszi is szinte személytelenül, gesztusok nélkül. Ennek a korszakának a legfontosabb kultúrpolitikai tette, hogy megvalósítja Ady összes költeményeinek egységes kiadását. Az akkor néhány éve halott Ady a kritikai viták középpontjában áll, a hivatalos irodalom és a hatóság még átkozza, diákokat csapnak ki az iskolából, ha Ady-kötetet találnak náluk. Heltai és Ady személyesen sohase kedvelte egymást, de **Ady**nak is voltak elismerő szavai Heltai iránt. Heltai pedig a kezdetek kezdetétől fogva tudta, hogy Ady a korszak nagy költője. Nos, az Athenaeum élén álló Heltai igen erős ellenállás ellenében megvalósította azt a nagy Ady-kiadást, amely szövegalapja lehetett minden Ady-kultusznak.

A Nyugat költőivel egyébként szívélyes volt a viszonya. Készséggel adta ki könyveiket, viszont saját akkori verseskönyve éppen a Nyugat kiadásában jelent meg.
Az erősödő fasizmussal szemben az akkor már idős Heltai a költészetbe igyekezett visszamenekülni. Ebben az időben teremti meg jellegzetes késői műfaját, a mesehangulatú verses vígjátékot, köztük az azóta is szakadatlan sikerű A néma leventét. És ebben az időben írja meg prózai, de mégis igen költői hangvételű álomjátékát az írói tehetség elherdálásáról: az Egy fillért.

Majd következtek az üldöztetés évei, a bujkálás, közben fogság és menekülés. Már életének nyolcadik évtizedében járt. De kitűnő szervezete és egészséges lelke kibírt mindent. Hetvennégy éves fővel érte a felszabadulás, és volt még tizenkét éve. Tellett még új verses színjátékokra, szellemes visszaemlékezésekre. De ebben az időben már megint lírai költő volt mindenekelőtt, mint indulásának évtizedében. Finom, szomorkás öregkori lírája sajátos hang felszabadulás utáni költészetünkben.
De azért sokszor kellett mellőzöttnek is éreznie magát. A népszerű író a méltó kitüntetéseket általában nem kapta meg, vagy túl későn kapta meg; jellemző, hogy előbb lett a francia Becsületrend lovagja, mint hazai kitüntetések birtokosa. A felszabadulás után úgy tekintettek rá, mint élő haladó hagyományra, de a Kossuth-díjat csak élete legvégső esztendejében nyerte el. Kicsit bántotta, de tudott mindenen mosolyogni. Bölcs volt.
Nyolcvanhat éves korában halt meg. Életművének egy része széles körökben népszerű olvasmány. Színdarabjait fel-felelevenítik színházaink. Néhány verse mellőzhetetlen az antológiákból, az Álmokháza a fontos magyar regények közé tartozik. És azt se felejtsük el, hogy egyebek közt kabaréköltő is volt, a kabaréirodalomra is jelentékeny hatással volt ironikus költészete.

Hegedűs Géza

http://www.literatura.hu/irok/xxszazad/euproza/heltai_jeno.htm

Heltai Jenő: Szabadság

Tudd meg: szabad csak az, akit
Szó nem butít, fény nem vakít,
Se rang, se kincs nem veszteget meg,
Az, aki nyíltan gyűlölhet, szerethet,
A látszatot lenézi, meg nem óvja,
Nincs letagadni, titkolnivalója.

Tudd meg: szabad csak az, kinek
Ajkát hazugság nem fertőzi meg,
Aki üres jelszókat nem visít,
Nem által, nem ígér, nem hamisít.

Nem alkuszik meg, hű becsületéhez,
Bátran kimondja, mit gondol, mit érez.
Nem nézi azt, hogy tetszetős-e,
Sem azt, kinek ki volt, és volt-e őse,
Nem bámul görnyedőn a kutyabőrre
S embernek nézi azt is, aki pőre.

Tudd meg: szabad csak az, aki
Ha neve nincs is, mégis valaki,
Vagy forró, vagy hideg, de sose langyos,
Tüzet fölöslegesen nem harangoz,
Van mindene, ha nincs is semmije,
Mert nem szorul rá soha senkire.
Nem áll szemébe húzott vaskalappal,

Mindég kevélyen szembe néz a Nappal,
Vállalja azt, amit jó társa vállal,
És győzi szívvel, győzi vállal.
Helyét megállja mindég, mindenütt,
Többször cirógat, mint ahányszor üt,
De megmutatja olykor, hogy van ökle...
Szabad akar maradni mindörökre.

Szabadság! Ezt a megszentelt nevet
Könnyelműen, ingyen ajkadra ne vedd!
Tudd meg: szabad csak az,
Aki oly áhítattal mondja ki,
Mint istenének szent nevét a jó pap.
Szabad csak az, kit nem rettent a holnap.
Ínség, veszély, kín meg nem tántorít
És lelki béklyó többé nem szorít.
Hiába őrzi porkoláb s lakat,
Az sose rab, ki lélekben szabad.
Az akkor is, ha koldus, nincstelen,
Gazdag, hatalmas, mert bilincstelen.

Ez nem ajándék. Ingyen ezt nem adják,
Hol áldozat nincs, nincs szabadság.
Ott van csupán, ahol szavát megértve
Meghalni tudnak, és élni mernek érte.

De nem azért dúlt érte harc,
Hogy azt csináld, amit akarsz,
S mindazt, miért más robotolt,
Magad javára letarold,

Mert szabadabb akarsz lenni másnál.
A szabadság nem perzsavásár.
Nem a te árud. Milliók kincse az,
Mint a reménység, napsugár, tavasz,
Mint a virág, mely dús kelyhét kitárva

Ráönti illatát a szomjazó világra,
Hogy abból jótestvéri jusson
Minden szegénynek ugyanannyi jusson.
Míg több jut egynek, másnak kevesebb,
Nincs még szabadság, éget még a seb.
Amíg te is csak másnál szabadabb vagy,
Te sem vagy még szabad, te is csak...
Gyáva rab vagy.

Őszhó*
Magvető hava

Indián-nyárra készül a fenyér,
krizantémok közt a csend megreked.
Gondos gazda nem féli a telet,
mert hant alatt a jövőre-kenyér.

A néma völgyben könnyű köd lebeg,
már hullni kezd a sárguló levél,
hajnalonként nem harmat, fehér
dér köszönti az ébredő telet.

Hasadt burkából búvik a dió,
napfényben csillan, száll a pókfonál,
s János esténként lámpát gyújtogat**,

mert korán köszön, jön az alkonyat.
A vizek hátán hűs szél boronál,
és Nap-vendégre vár a Skorpió.
Kisszőlősi Szánthó Lóránt

Rabindranath Tagore:

Énekem lerakta magáról ékességeit. Nem büszkélkedik már szép ruhával, cicomával. A díszek csak akadályoznák egyesülésünket, csak beékelnék magukat kettőnk közé, haszontalan csilingelésük csak elfojtaná a te suttogásodat. Költőszívem kevélysége meghal szégyenében színed előtt. Ó, költő, mesterem, íme leültem lábaidhoz. Csak azt engedd, hogy életemet egyszerűvé s egyenessé tegyem; nádfurulyává, mely arra való, hogy te töltsd meg zengő muzsikával!

A Magyar Irodalmi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

Email: fextralitera@rubicom.hu

Terjeszti a Kárpáti Harsona

http://www.karpatiharsona.info